

**AKUSHERLIK FANI TUSHUNCHASI, UNING RIVOJLANISH TARIXI,
DEONTOLOGIYA ASOSLARI****Baxtiyor Abduraxmon O'g'li****Samarqand Shaxar 3-son Akusher Ginekologiya
kafedrası Klinik Ordinatori Alimardonov****Annotatsiya**

Ushbu maqolada Akusherlik fani tushunchasi, uning rivojlanish tarixi, deontologiya asoslari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Akusherlik, ginekologiya, deontologiya, tibbiyot, Meditsinaning otasi Gippokrat. Akusherlik so'zi fransuz tilida "accoucher" – tug'moq ma'nosini anglatuvchi qadimiy tibbiyot fanining bir tarmog'i bo'lib, ayollar organizmida homiladorlik, tug'ruq va chilla davrida ro'y beradigan fiziologiya va patologik jarayonlarni o'rganuvchi, ularning oldini olish ishlarini tashkil etuvchi fandır. Akusherlik aslida ginekologiya (gynaecos – ayol, logos – ta'limot) fanining bir qismi hisoblanadi. Ginekologiya ayollar jinsiy a'zolarining fiziologiyasi va patologiyasini o'rganuvchi fandır. Ibtidoiy jamoa davrida ayollar hech qanday tibbiy yordamsiz tug'ar edilar. Ularga oiladagi yoshi katta ayollar yordam berar edi. Quldorlik davrida tibbiy yordam ko'rsatish va tabiblik kasbi bilan shug'ullanuvchi kishilar paydo bo'la boshladi. Qadimiy Yunonistonning (Gretsiya) mashhur vrachi Gippokratni (eramizdan oldingi 460–370-yillar) "Meditsinaning otasi" nomi bilan atashlari bejiz emas. Chunki uning onasi Fanareta taniqli doya bo'lib, Gippokrat dastlabki tibbiyotga oid ilmlarni onasidan o'rgangan va uni umr bo'yi rivojlantirib, dunyoga mashhur vrach bo'lib yetishdi. Gippokrat tibbiyotga oid bir necha kitoblarni yozib qoldirgan. Ulardan eng muhimi Gippokrat to'plamlari bo'lib, "Ayollar tabiati", "Xotin-qizlar kasalliklari haqida", "Bepushtlik haqida"gi risolalardir. [1]

Lekin Gippokratning akusherlikdagi mushohadalari yuzaki bo'lgan. Uning fikricha tug'ruqning kelib chiqish sababini homiladorlikning IX oyiga kelib, ona qornidagi homila och qoladi va oyoqlarini bachadon tubiga tirab, qo'llari bilan bachadon bo'ynini ochib tug'iladi deb tushuntiradi. Akusherlik haqida qadimgi misrlik tabiblarning fikrlari birmuncha ilmiy asoslangan bo'lib, ular o'liklarda odam anatomiyasini o'rganish tufayli tegishli xulosaga kelishgan. Ularning fikricha tug'ruqning patologik kechishida chanoq va umurtqalar tuzilishi ahamiyatlidir. Ayniqsa, homilaning ko'ndalang vaziyati, bachadon bo'ynining ochilishidagi qiyinchiliklar chanoq buzilishiga bog'liq ekanligini alohida qayd etganlar. Shuningdek, ular Gippokratning fikriga qo'shilib, homila chanog'i oldinda yotishida o'z-o'zidan tug'ilish imkoni bo'lmasligi va homila operatsiya yo'li bilan tug'dirilishi to'g'risida ta'lim berganlar. Bu tariqa akusherlik taktikasidagi xato-kamchiliklar ko'pincha tug'ruqda o'rinsiz operativ aralashuvlarga va akusherlik shikastlari, ayollar o'limining ko'payishiga sabab bo'lgan. Ulardan keyingi davrlarda Qadimgi Rim va Yunoniston vrachlari akusherlikning

rivojlanishiga munosib hissa qo‘shib embriotomiya, bachadonni qirish, uni zondlash va kesar kesish ope-lratsiyalarini qo‘llashgan. Ammo kesar kesish operatsiyasi o‘lgan ayollarda ona qornidagi homilaning hayotini saqlab qolish maqsadida amalga oshirilgan. O‘rta asrning buyuk allomasi, Sharq mutafakkiri, hamyurtimiz tabobat ilmining sultoni Abu Ali ibn Sino 980-yilda Buxoro shahri yaqinidagi Afshona qishlog‘ida tavallud topgan. U 5 yoshida Buxorodagi madrasaga (otasi Abdulloh ibn Hasan shu yillari Buxoro shahriga ko‘chib kelgan) o‘qishga boradi. Ibn Sino tug‘ma iste‘dod egasi va o‘ta mehnatsevar edi. Shu sababli barcha fanlarni tez va oson o‘zlashtirib oldi. “Tib ilmi”, – deb yozadi Ibn Sino o‘z tarjimaiy holida: qiyin ilmlardan emas, shu sababli qisqa muddat ichida bu fanda juda ilgari ketdim, endi hatto bilimdon tabiblar ham kelib huzurimda tib ilmidan dars oladigan bo‘ldilar. Bemorlarni ham ko‘rib turadigan bo‘ldim va shu yo‘sinda orttirgan tajribalarim natijasida muolaja eshiklari menga shu qadar keng ochilib ketdiki, uni ta‘riflab berish qiyin”. Abu Ali ibn Sino tib ilmi sohasida juda katta yutuqlarga erishdi, uning bu muvaffaqiyatlari tez orada butun Buxoro, Xorazm davlatlariga keng tarqaldi. U dastlab Buxoro amiri huzurida, keyinchalik Xorazimshoh huzurida “Ma‘mun” akademiyasida, umrining keyingi yillarida Eronda – Jurjon, Ray shaharlarida yashab ijod etadi va Hamadon shahrida 1037-yilda 57 yoshida vafot etadi. Ibn Sino 450 dan ortiq asar yozib qoldirgan bo‘lib, ulardan 242 tasi bizgacha yetib kelgan. Shundan 43 tasi tibbiyotga oid asarlar. Uning “Tib qonunlari” kitobi shoh asardir. Tib qonunlari 5 ta kitobni o‘z ichiga oladi. Uchinchi kitobda inson tanasining boshidan tovonigacha bo‘lgan a‘zolarida yuz beradigan “xususiy” yoki “mahalliy” kasalliklar haqida ma‘lumot beradi. Shu jumladan, asarning 89-beti xotin-qizlar kasalliklariga bag‘ishlangan. Abu Ali ibn Sino ayollar jinsiy a‘zolari kasalliklarini mukammal ta‘riflab yozgan. Oiladagi bepushtlikning sabablari xususida to‘xtalib, farzand ko‘rmaslik ayollar bilan teng barobar erkaklar reproduktiv a‘zolari kasalliklari oqibati ekanligi, ginekologiya amaliyotda ko‘p uchraydigan hayz ko‘rish sikli buzilishining bir turi bo‘lgan disfunktsional qon ketishlar haqida batafsil ma‘lumotlar keltirgan. Abu Ali ibn Sino o‘z tajribasida kraneotomiya operatsiyasini qo‘llagan va uning 3 ta momentini (bosh suyagini teshish, miyani qirib olib tashlash, boshga qisqich qo‘yib bolani tug‘dirib olish) to‘liq yozib qoldirgan. Ibn Sino yog‘ochdan yasalgan akusherlik qisqichlarini homilani tug‘dirish uchun qo‘llagan. Abu Ali ibn Sinoning keng qamrovli qomusiy olim ekanligi haqida ma‘lumotlarni uning “Tib qonunlari”, “Urjuza”, “Yurak dorilari”, “Tomir urishi haqida risola”, “Qon olinadigan tomirlar haqida”, “Safarda bo‘ladiganlarning ta‘biri haqida risola”, “Shahvoniy quvvat haqida risola”, “Sachratqi haqida risola” va “Tarjimaiy holi” ni o‘qib bilib olish mumkin. Qadimgi Rossiyada akusherlik yordamini oiladagi yoshi katta ayollar ko‘rsatishgan. XII asrlarga kelib akusherlik yordami ko‘rsatuvchi vrachlar yetishib chiqishdi. Aksariyat ular erkaklar, qisman ayollar ham bo‘lishgan. Ulardan mashhuri Yevpraksiya – Zoya bo‘lgan. Kapitalistik tuzum davrida akusherlik fani juda katta taraqqiyot sari yuz tutdi. Bu davrda (XVI asrlarda) A. Vezaliy,

Fallopdiy, Yevstaxiy, Botallo kabi olimlarning anatomik tadqiqotlari muhim ahamiyat kasb etdi. Bu tadqiqotlar esa akusherlik ilmining rivojiga katta hissa qo'shdi.[2]

Akusherlik va ginekologiya fanining taraqqiyotiga o'zining ilmiy va tashkilotchilik ishlari bilan hissa qo'shgan olimlardan professor M.Sh.Sodiqovadir. Akusherlik va ginekologiya ilmiy tekshirish instituti inson reproduksiyasi bo'limining boshlig'i sifatida, bo'limda JSST Markazi bilan hamkorlikda inson reproduksiyasi masalasi bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni o'tkazishda faol qatnashib kelmoqda. Bu ishlar O'zbekiston Respublikasining hududiy xususiyatlarini, ayollarning fenotipi, yoshi, genital va ekstragenital patologiyalarning bor-yo'qligini hisobga olgan holda, ularga gormonal kontratseptiv vositalarni qo'llanilishi bo'yicha fundamental tekshiruvlarni amalga oshirish uchun asos bo'lib xizmat qilmoqda. Vrachlar malakasini oshirish instituti II akusherlik va ginekologiya kafedrasining mudiri, professor D.F.Karimova 1963-yilda Toshkent davlat tibbiyot institutini bitirgan. "Botkin kasalligi va homiladorlik" mavzusida 1968-yilda nomzodlik, "Homiladorlik kechki toksikozlari profilaktikasi" mavzusida 1983-yilda doktorlik dissertatsiyasini himoya qilgan. D.F.Karimova 300 dan ortiq ilmiy maqolalar, 8 ta monografiya, 28 ta o'quv qo'llanmalarning muallifidir. U Respublika akusher-ginekologlar Assotsiatsiyasining prezidenti, UNIFPA va USAID Xalqaro tashkilotlarining O'zbekistondagi maslahatchisi, Sog'liqni saqlash vazirligi "Bexatar onalik" dasturini joriy etish bo'yicha trener sifatida tug'ruq xizmati ko'rsatishni JSST talablari darajasiga ko'tarishga, onalar va perinatal o'limni kamaytirishga munosib hissa qo'shib kelmoqda. Shuningdek, hozirgi kunda Toshkent tibbiyot akademiyasida faoliyat ko'rsatayotgan akusherlik va ginekologiya kafedralarining mudirlari, tibbiyot fanlari doktori, professorlar M.X.Kattaxo'jayeva, M.A.Maxmudov, D.Q.Najmiddinovalarning, Samarqand tibbiyot instituti akusherlik va ginekologiya kafedrasida dotsenti, tibbiyot fanlari nomzodi X.M.Meliqulovlarining mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasining o'ziga xos taraqqiyot yo'lida akusherlik va ginekologiya xizmatining JSST standartlariga mos ravishda rivojlanishiga va malakali tibbiyot xodimlarini, ayniqsa, tug'ruq xizmati posbonlari – akusher-ginekolog vrachlar tayyorlashdagi xizmatlari beqiyosdir.[3]

Deontologiya – grekcha "deontos" – burch, "logos" – ta'limot so'zidan olingan bo'lib, har bir tibbiyot xodimining o'z mijozlari ya'ni bemor yoki homilador ayol oldida bajarishi lozim bo'lgan burch, vazifasi degan ma'noni anglatadi. Doyaga inson o'zining eng qimmatli hayotini, sog'lig'ini eson-omonligini bir vaqtning o'zida ikki kishi – ona va bolaning hayotini ishonib topshiradi. Bu esa ikki yoqlama mas'uliyatni yuklaydi. Akusher nafaqat o'z mijozi, balki uning qarindosh-urug'lari va davlat oldida ham katta mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi. Hammasidan ham mijozning talabi qondirilishi yuqori turishini anglab yetmog'i lozim. Doyaning shaxsiy sifatlaridan – bu sahovatpeshalik, ezgu ishlarni amalga oshirish, insonlar uchun nima qilsa xayrli ish, nima qilsa yovuzlik ekanligini anglay bilishi, bilimli bo'lishi, maqsadga intiluvchanlik, chidamlilik, mehr-shafqatlilik, azob-uqubatlarga chidash,

<https://conferencea.org>

mahoratli bo'lishni talab etadi. Doya intilishi lozim bo'lgan asosiy maqsad, ya'ni uning ish faoliyati natijasi axloqiy bahosi hisoblanadi. Bu kasbiy mahorati, sog'lig'i, atrof-muhitning sog'lomligi, mustaqilligi, insoniy qadr-qimmati va g'amxo'rligidir.

Doya o'ziga quyidagi axloqiy majburiyatni qabul qilishi lozim:

- rostgo'y bo'lish;
- yaxshilik qilish;
- zarar yetkazmaslik;
- o'zgalar majburiyati va vazifalarini hurmat qilish;
- o'z so'zida turish;
- sadoqatli bo'lish;
- mijozning mustaqil fikr yuritishini hurmat qilish.[4]

Xulosa:

Shunday qilib tug'ruq kompleksi xodimlari vrachmi u, akushermi homilador, tug'uvchi, tuqqan ayollar bilan xushmuomala bo'lishi, ularning dardlarini diqqat va e'tibor bilan tinglashi, o'zining eng yaqin kishisidek munosabatda bo'lishi, mijozlarning ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi so'zlar va xatti-harakatlarni qilmasligi, akusherlik patologiyalariga duch kelganda bemorlar, uning qarindoshlarini vahimaga solmasliklari lozim. Har safar ham bemorning ruhiyatini ko'tarishga harakat qilmog'i va chin ko'ngildan uning sog'lig'ini tiklash uchun fidokorona mehnat qilishi kerak.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Allayorov Y.N. "Reproduktiv salomatlik va kontraseptiv texnologiya", «Istiqbol», T., 2005.[1]
2. Allayorov Y.N. "Akusherlik" "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, T., 2011.[2]
3. Allayorov Y.N., Yusupova D.O., Asqarova F.Q. "Akusherlikda amaliy ko'nikma va muolajalar", Samarqand, 2007.[3]
4. Allayorov Ya.N., Tosheva D.G., Yusupova D.O. "Onalikda hamshiralik parvarishi", "Vorisi" nashriyoti, T., 2012.[4]